ונמצא שדברי רבי מאיר סותרים את עצמם, שכאן רואים שרבי מאיר מחייב סומא בגלות על ידי שהוא יכול להבחין שאדם נמצא לידו, ואף שאין זו ידיעה גמורה, מכל מקום די במקצת ידיעה כדי לחייבו גלות, ומוכח שרבי מאיר סובר שמקצת ידיעה נחשבת ידיעה, ואילו ברישא של משנתינו מודה רבי מאיר שאף על פי שהבעל ידע שהנדר חל, אינו יכול להפר ביום ששמע את הנדר, ומוכח שדעת רבי מאיר שמקצת ידיעה אינה נחשבת ידיעה.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא**, אין לדמות את דין הפרת נדרים לחיוב גלות של סומא שהרג בשוגג, משום שהתנאים לא למדו דין זה מסברא [האם מקצת ידיעה נחשבת כידיעה גמורה או לא], אלא למדו אותו מפסוק, **וְהָכָא** – בפטור סומא מגלות, למדו זאת **מֵעֲנָיֵנֵיהּ דִּקְרָא** – ממשמעות הפסוק בפרשת רוצח בשגגה, **וְהָכָא** – בדין הפרת בעל בשהיתה לו מקצת ידיעה, למדו זאת **מֵעֲנָיֵנֵיהּ דִּקְרָא** – ממשמעות הפסוק. ולכן אף על פי שדעת רבי מאיר בהפרת נדרים שמקצת ידיעה אינה נחשבת לידיעה גמורה, מכל מקום לגבי סומא גילתה התורה שאף על ידי מקצת ידיעה הוא חייב גלות, מפני שהיה לו להזהר שלא תצא תקלה זו מתחת ידו. ומבארת הגמרא מהיכן למדו התנאים חיוב או פטור של גלות בסומא:

רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, לִגְבֵי **רוֹצֵחַ כְּתִיב** (דברים יט ה), 'וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר לַחְטֹוב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לְכָרוֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת', ומשמע שהתורה מחייבת גלות את **כָּל דְּבַר מֵיעַל לְיַעַר** – כל מי שיכול להכנס ליער, **וְסוּמָא נַמִּי בַּר מֵיעַל לְיַעַר הוּא** – וסומא גם הוא יכול להכנס ליער, נמצא שאף סומא הוא בכלל חיוב גלות, **וְאִי אָמְרַתְּ** – ואם תאמר שהפסוק (במדבר לה כג) 'בִּלְא רְאוֹת' בא **לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא**, שכן גם הוא בכלל ראיה על ידי שהוא מרגיש שאדם נמצא לידו, אם כן הרי כבר מ'יַּעַר' **נַפְקָא לֵיהּ** – למדנו זאת ממשמעות הפסוק שכל מי שיכול להכנס ליער הוא בכלל חיוב גלות, וגם סומא הלא יכול להכנס ליער, וממילא הפסוק 'בלא ראות' מיותר, **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח שהפסוק 'בִּלְא רְאוֹת' בא למעט **פָּרָט לְסוּמָא** שפטור מגלות, כיון שמשמעות הכתוב שרק במקרה זה הרוצח לא ראה, אבל במקום אחר הוא רואה, למעט סומא שאינו רואה כלל.

וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר שלומדים ממה דִּכְתִיב (דברים יט ד), 'וְזֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וְחָי, אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַּעַת', ומשמע שהתורה מחייבת גלות את כָּל דְּבַר מֵידַע – כל מי שזורק אבן ויודע להיכן האבן נופלת, **וְסוּמָא לָאו בַּר מֵידַע הוּא** – וסומא אינו יכול לכוין את האבן למקום שחבירו נמצא בו, נמצא שהתורה מיעטה את הסומא שאינו בכלל גלות, **וְאִי אָמְרַתְּ** – ואם תאמר שהפסוק 'בִּלְא רְאוֹת' בא למעט **פָּרָט לְסוּמָא** שפטור מגלות [כדברי רבי יהודה שמשמעות הכתוב שרק במקרה זה הרוצח לא ראה, אבל במקום אחר הוא רואה, למעט סומא שאינו רואה כלל], אם כן, הרי כבר מ'בִּלְי דַּעַת' **נַפְקָא לֵיהּ** – אנו למדים זאת, שהרי סומא אינו יכול לכוין את האבן למקום שחבירו נמצא בו, וממילא הפסוק 'בבלי דעת' מיותר, **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח, שהפסוק 'בִּלְא רְאוֹת' בא **לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא**, שגם הוא חייב גלות אם רצח בשוגג, כיון שמצינו שני מיעוטים על סומא, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.

ומעתה מתורצת קושיית הגמרא, כיון שהתנאים למדו את הדין של סומא ממשמעות הפסוקים, ולכן אי אפשר לדמות דין זה לדין הפרת נדרים, ובהפרת נדרים נחלקו התנאים מצד הסברא האם מקצת ידיעה נחשבת כידיעה שלימה או לא.

משנה

משנה זו עוסקת בחותן שאסר על חתנו ליהנות ממנו ומנכסיו, ועתה חפץ לתת לבתו נכסים, אלא שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, ואם יתן לה נכסים יזכה בהם הבעל מיד, ונמצא שעובר על נדרו כשנותן נכסים לבתו. ומבארת המשנה באיזה אופן יכול החותן לתת נכסים לבתו ולא יזכה בהם בעלה.

הַמַּדִּיר חֲנָאָה מֵחֲתָנוֹ – חותן שהדיר את חתנו שלא ליהנות ממנו, **וְהוּא** [־החותן] **רוֹצֶה לָתֵת לְבִתּוֹ מָעוֹת**, אמנם, כיון שהיא אשתו של המודר אינו יכול לתת לה נכסים, שהרי על ידי כן יזכה בהם בעלה מפני שיד האשה כיד בעלה, והחתן הרי אסור בהנאתו, **אוֹמַר לָהּ** אביה [־המדיר], **חֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמַתָּנָה, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַעֲלַיִךְ רְשׁוּת בָּהֶן** – כלומר, שמתנה עמה שלא יזכה בעלה במעות אלא ישארו ברשותה, ותנאי זה אינו מועיל לבדו, אלא צריך הוא להוסיף ולומר לה, **'אֶלָּא מַה שֶּׁאַתְּ נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּפִיךְ'** – כלומר, שמתנה זו לא תהיה שלה אלא לגבי מה שנותנת בפיה, ובאופן זה אין הבעל זוכה בנכסים, אלא הם נשארים לגמרי ברשות האשה.

ומשנה זו היא כדעת רבי מאיר הסובר (קידושין כג:) שאין לאשה יד וזכיה בלא בעלה, ולכן כשאביה מתנה שהוא נותן לה על מנת שלא יהיה לבעלה רשות בנכסים, תנאו בטל והבעל זוכה בנכסים, אמנם כאשר הוא מוסיף שלא תזכה במעות אלא לגבי מה שנותנת בפיה, גם רבי מאיר מודה שאין הבעל זוכה בנכסים, משום שאף האשה עצמה לא זוכה בנכסים עד שיבואו לפיה, שהרי לא הקנה לה אביה אלא לדבר זה בלבד, ואז כבר אין ראוי שהבעל יזכה בהם, שאין אדם זוכה במה שבפי חבירו.

גמרא

נחלקו רבי מאיר וחכמים במסכת קידושין (כב:), לגבי יציאת עבד כנעני לחפשי על ידי נתינת כסף לרבו, דעת רבי מאיר, שאינו יכול לצאת בכסף אלא על ידי אחרים, אבל לא על ידי עצמו מפני שיד עבד כיד רבו, ואין קנין לעבד בלא רבו, וממילא כל כסף שיש לעבד שייך לרבו, ואינו יכול להשתחרר בו, וחכמים אומרים, שיכול העבד לצאת גם על ידי עצמו, אם נתנו לו אחרים את הכסף על מנת שאין לרבו רשות בו. והגמרא מבארת שמשנתינו היא בשיטת רבי מאיר, ולכן צריך האב לומר לאשה 'על מנת שלא יהא לבעליך רשות בהן, אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך'.

הגמרא דנה האם דווקא באופן המבואר במשנה שהאב אמר לבתו 'מה שאת נושאת ונותנת בפיך' אין הבעל זוכה בנכסים שאביה נתן לה, או שגם באופן שאמר האב 'מה שתרצי עשי' אין הבעל זוכה בנכסים:

אָמַר רַב, **לֹא שָׁנוּ** שאין הבעל זוכה בנכסים שאביה של האשה נתן לה, **אֶלָּא** באופן **דְּאָמַר לָהּ** אביה, 'על מנת שאין לבעליך רשות בהן', והוסיף ואמר 'אלא **מַה שֶּׁאַתְּ נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּפִיךְ**', ובאופן זה אין הבעל זוכה בנכסים, הואיל ואף האשה אינה זוכה בהם אלא כשתאכלם, ואין אדם זוכה במה שבפי חבירו, **אֲבָל אִם אָמַר** האב, **'מַה שֶּׁתִּרְצֵי עֲשִׂי'**, **קָנָה יָתְהוֹן בַּעַל** – את הנכסים, משום שאף על פי שהתנה שאין לבעלך רשות בהן, התנאי בטל והמעשה קיים, ואין התנאי מועיל יותר מאם אמר לה 'על מנת שאין לבעלך רשות בהן', וכדעת רבי מאיר שאין זכיה לעבד בלא רבו, ואין זכיה לאשה בלא בעלה. **וּשְׁמוּאֵל אוֹמֵר**, שאכן המשנה היא בשיטת רבי מאיר, שאם לא אמר 'אלא למה שאת נושאת ונותנת לפיך', התנאי בטל והבעל זוכה בנכסים, אלא שנחלק שמואל בעיקר הדין וסובר **שֶׁאֲפִילּוּ אִם אָמַר** 'מַה שֶּׁתִּרְצִי עֲשִׂי' תנאו קיים **וְלֹא קָנָה יָתְהוֹן בַּעַל** – את הנכסים.

ומחלוקתם של רב ושמואל תלויה במחלוקת התנאים שהובאה לעיל, שרב פסק כרבי מאיר, כיון שבמשנה מבואר שעד שלא יוסיף ויאמר 'מה שאת נושאת ונותנת בפיך' התנאי בטל, אולם שמואל, אף שהוא מודה לרב שהמשנה היא בשיטת רבי מאיר, פסק כחכמים שיש לעבד יד בלא רבו [וכדעת רב ששת שמועיל אף תנאי 'על מנת שאין לבעלך רשות בהן'], ולכן אמר שמואל שאף אם אמר רק 'מה שתרצי עשי' או 'על מנת שאין לבעלך רשות בהן', לא קנה הבעל את הנכסים.

הגמרא מקשה על שיטת רבי מאיר, שיד אשה כיד בעלה, ולא מספיק להתנות 'שלא יהא לבעלך רשות בהן':

מַתְקִיף לָהּ – מקשה **רַבִּי יִרְמְיָה**,

כְּמַאן אָזְלָא, הָא שְׁמַעְתָּא דְּרַב – דברי רב, שרק אם האב אומר לבתו שהוא נותן לה את הנכסים על מנת שאין לבעלה רשות בהם, ומוסיף ואומר 'אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך', אין הבעל זוכה בנכסים, אבל אם לא הוסיף כן, זוכה הבעל בנכסי אשתו שאביה נתן לה, הם כְּשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר במסכת קידושין (כב:) שעבד כנעני יכול לצאת לחירות בכסף רק על ידי אחרים אבל לא על ידי עצמו, משום שאין לעבד יד בלא רבו, וסובר רב שגם לאשה אין יד לזכות בנכסים משום שַׁיָּךְ אִשָּׁה בְּיַד בַּעֲלָהּ, ולכן רק אם אמר לה אביה שהיא זוכה בנכסים רק בשעה שהם בפיה, לא זכה בהם הבעל, אבל אם לא אמר לה כן, זכה הבעל מיד בנכסים. אבל לשיטת חכמים הסוברים (שם) שיש לאשה יד לזכות בלא בעלה, אם כן אף כשלא הוסיף האב 'אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך', אלא רק נתן לה את הנכסים על מנת שאין לבעלה רשות בהן, אין הבעל זוכה בנכסים.

וְרַמִּינְהוּ – אקשה לך ממה ששנינו במסכת עירובין (עט:) לגבי מבוי שיש בו כמה חצירות, ואסור מדרבנן להוציא דבר מן החצרות למבוי, משום שהמבוי דומה לרשות הרבים, והחצרות דומות לרשות היחיד, ואם יהיה מותר להוציא מהחצר למבוי, יטעו אנשים לומר שמותר לטלטל אף מרשות היחיד לרשות הרבים גמורה. ואם רוצים בני החצר להוציא למבוי, צריכים לעשות שיתופי מבואות, כלומר שישתתפו כולם בחצר אחת, ועל ידי כן מותר להוציא מהחצירות למבוי. ומבארת המשנה (שם), בְּיִצַּד מְשַׁתַּתְּפִין בני החצרות בְּמָבוֹי, אחד מבני המבוי מֵנִיחַ אֶת הַחֲבִית של יין, או דבר מאכל אחר, וְאוֹמֵר, חֲרֵי זֶה קנוי לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי שיהיו שותפים בחבית זו, וּמְזַמֵּנָה לָהֶן את החבית עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתּוֹ הָעֲבְרִים, שיש להם יד לקנין ויכולים לזכות עבור אחרים, וְכֵן עַל יְדֵי בָּנָיו וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְעַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, שגם הם יכולים לזכות בעירוב עבור כל בני המבוי. וְאִי אֲמַרְתְּ – ואם תאמר [רב] שלדעת רבי מאיר כל הדברים שהאשה זוכה בהם קָנָה יָתְהוֹן [אותם] בַּעֲלָהּ, אם כן עֵירוּב לֹא נָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ דְּבַעַל – העירוב לא יצא מרשות הבעל, ולא זכו בו בני המבוי, והלא סתם משנה היא רבי מאיר, ובכל זאת מבואר במשנה שבני המבוי זוכים בעירוב על ידי האשה. אלא מוכח שדברי רבי מאיר הם רק בעבד, אבל לאשה יש יד לזכות בלא בעלה.

מתרצת הגמרא, אָמַר רָבָא, אַף עַל גַּב דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר יַד אִשָּׁה כְּיַד בַּעֲלָהּ, ואינה יכולה לזכות בנכסים בלא בעלה, זה דווקא כשאדם אחר נותן לה מתנה, אבל כשבעלה נותן לה מתנה, מוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר שקנתה האשה את המתנה, ואין לבעלה רשות בה, ולכן לְעִנְיַן שִׁיתּוּף, האשה יכולה לזכות בעירוב עבור בני המבוי, דְּכֵיוָן דִּלְזָכּוּת – שבעלה בעצמו מקנה לה בשביל שתזכה לַאֲחֵרִים הוּא, וּמַיַּד בַּעֲלָהּ היא מקבלת את העירוב, זַכְיָא – היא זוכה בזה לגמרי.

הגמרא מקשה סתירה בין המשנה בעירובין לברייתא, ועל ידי כן נדחה תירוץ רבא:

אֵיתֵיבֵיהּ – הקשה רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, שמצינו סתירה בין המשנה בעירובין (שם) לברייתא, שבמשנה שנינו שאפשר לזכות בעירוב על ידי אשתו, ואילו בברייתא שנינו, אֵלּוּ שֶׁזָּכִין לָהֶן – שאפשר לזכות על ידם עירוב עבור בני המבוי, [עַל יְדֵי] בָּנָיו וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתּוֹ הָעֲבָרִים, כיון שיש להם יד לקנין, והם יכולים לזכות אף עבור אחרים. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין זָכִין לָהֶן – שאי אפשר לזכות על ידם עירוב עבור בני המבוי, עַל יְדֵי בָּנָיו וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתּוֹ הַכְּנַעֲנִים, וְאִשְׁתּוֹ, כיון שאין להם יד לזכות לעצמם, ולכן אינם יכולים לזכות אף עבור בני המבוי. ודברי הברייתא סותרים את דברי המשנה. וממילא נדחה תירוצו של רבא, שהרי רבא ביאר שכאשר בעל נותן מתנה לאשתו, הוא מתכוין שלא לזכות במתנה, ואילו בברייתא מבואר שהבעל זוכה בעירוב שהוא נותן לאשתו.

מתרצת הגמרא, אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, מַתְנִיתִין, בְּמקרה שֶׁיֵּשׁ לָהּ [־לאשה] חָצֵר בְּאוֹתוֹ מָבוֹי עַכְשָׁיו, ואם לא תזכה האשה בעירוב היא אוסרת על כל בני המבוי להוציא מהחצרות למבוי, שהרי יש במבוי זה כמה רשויות, ולכן היא צריכה לזכות בעירוב בשביל עצמה, והטעם שהיא יכולה לזכות לעצמה הוא כדברי רבא, שכאשר בעל נותן מתנה לאשתו הוא מתכוין שלא לזכות במתנה, וכיון שהאשה זוכה לעצמה היא יכולה לזכות אף עבור שאר בני המבוי, משום דְּמִגּוֹ דְּזַכְיָא לְנַפְשָׁהּ – מתוך שיכולה לזכות לעצמה, זַכְיָא לַאֲחֵרִינִי – יכולה לזכות גם לאחרים. ואין סתירה מהברייתא, כיון שבברייתא מדובר שאין לה בית בחצר, והאשה אינה יכולה לזכות עבור שאר בני המבוי, שהרי הבעל זוכה מיד במה שהוא מקנה לה.

משנה

לעיל (סז.) נתבאר שבעל אינו יכול להפר נדרים שנדרה אשתו קודם הנישואין. המשנה מבררת את פרטי הדינים שבהלכה זו.

נאמר בתורה (במדבר ל ו) 'וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ'. ואם נפרש פסוק זה כפשוטו, הרי שהוא מיותר, שמכיון שאין לה בעל ודאי ש'כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ', כי מי יפר לה אותם. לכך מבארת המשנה שפסוק זה מדבר לאחר שנישאת בשנית, כֵּיצַד – באיזה אופן הוצרך הכתוב לומר שנדריה קיימים, אם אָמְרָה בעודה אלמנה או גרושה, חֲרֵינִי נְזִירָה לְאַחַר [־כעבור] שִׁלְשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשֵּׂאת בְּתוֹךְ אותם שְׁלֹשִׁים יוֹם שבין קבלת הנדר לזמן החלות, ונמצא שנדרה יחול רק בהיותה נשואה לשני, זה השני אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר את הנדר, לפי ששעת קבלת הנדר הוא הזמן הקובע לענין הפרה, ובשעה זו עדיין לא נכנסה לרשותו, ואין הבעל יכול להפר נדרים של קודם הנישואין, גם אם יחולו רק לאחר הנישואין.

המשך מהעמוד הקודם

במש"כ בדברי הרמב"ם (הל' תשובה ספ"ט) שבימות המשיח עולם כמנהגו נוהג כו' - כן כתב ג"כ בהל' מלכים רפי"ב. ויעוין בזה בס' עבודת הקודש (לר"מ בן גבאי) ח"ב פל"ח. וגם ע"פ שטחיות לשו[נו] ברמב"ם בזה, הנה **ברור** הביע דעתו מוחלטה, אודות המאורעות שיהיו **קודם** התגלות המשיח וסדרן, ז.א. **קודם שתתחיל** הגאולה. וז"ל בהל' מלכים פי"א: המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה כו' ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל כו' מי שאינו מחכה לביאתו... כופר בתורה כו' [וחא"כ מבאר מהותו **וסדר** המאורעות] מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד כו' ויכוף **כל** ישראל לילך בה כו' וילחם מלחמות ה' כו' ונצח כל האומות שסביביו.

באם כותב בצרפתית או אשכנזית - יש להתענין אודות הדפסת מאמריו שמזכיר במכתביו במכ"ע (ירחון?) המופיע שם. אלא שאיני יודע בפרטיות איזה חומר מתאים לקוראי המכ"ע. ויכול לפנות עדכ"ז לד"ר ערמן שם, ומובן שברשותו להוסיף שפונה אליו ע"פ הצעתי, כיון שמכירו הנני כידיד ליובאוויטש מאז ומקדם.